

TUSSEN 'LEESVEREENIGING' (1889) EN 'CARRIÈREBANK ONLINE' (2015)

125 jaar studentenleven te Utrecht

FORUM

Bij gelegenheid van de 129ste *dies natalis* van de studentenvereniging Veritas werd op 26 mei 2018 in de aula van de Universiteit Utrecht officieel de wetenschappelijke monografie gepresenteerd over de geschiedenis van de Utrechtse studentenvereniging 'Collegium Studiosorum Veritas'. Bij verschijning bleek *Aeterna Veritas* een omvangrijk en rijkelijk verlucht gedenkboek te zijn. Met dit qua omvang en inhoud opvallend werk heeft zelfstandig historicus en publicist Cees Willemsen (*1951) liefst 125 jaar verenigingsleven in en rond Utrecht te boek gesteld.

De totstandkoming van dit denkboek is officieel geëntameerd door de in 2014 opgerichte 'Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Studentenverenigingen' (SWOS). Vrijwel alle be-

stuursleden van deze Stichting hebben in de vorm van een interview teruggeblikt op hun Utrechtse studietijd. Dr. Th.H.J. (Tom) Stoelinga, voorzitter van deze stichting, maakt in een 'Woord vooraf' met tevredenheid melding van een geldelijke inzamelingsactie, waarmee voldoende financiële zekerheid voor het welslagen van dit project kon worden verkregen. Tevens brengt Stoelinga een eresaluut aan de auteur die – 'tot volle tevredenheid' van de opdrachtgever – het manuscript van deze informatierijke studie tijdig wist op te leveren. Stoelinga die in 1954 aan de Utrechtse universiteit geschiedenis ging studeren, is daar in het studiejaar 1957–1958, blijkens de achter in het boek opgenomen naamlijst van Veritas-besturen (met rugnummer 69) praeses van 'Veritas' geweest. Als oud-praeses en als historicus prijst hij

de auteur, die aan de hand van allerlei achterhaald bewijsmateriaal (veelsoortige archiefbronnen, talrijke interviews en heel wat relevante literatuur) – binnen korte tijd en onder grote werkdruk – een goed leesbaar en belangwekkend geschiedboek tot stand heeft gebracht.

Bij de totstandkoming van dit boek is ook Dr. Leen Dorsman, hoogleraar Universiteitsgeschiedenis te Utrecht, als voorzitter van de ‘Wetenschappelijke Begeleidingscommissie’ van het project, direct betrokken geweest. Hij heeft erop toegezien dat alle hoofdstukken binnen deze commissie steeds kritisch zijn bekeken en van commentaar zijn voorzien. Van het ‘Ten geleide’ van zijn hand is meteen de eerste zin opmerkelijk: het ‘interessantste historische probleem is wel dat van continuïteit en verandering’ (p. 11). Dit dictum resoneert telkens weer door het hele boek.

Het prille begin van de Utrechtse studentenvereniging Veritas moet worden gesitueerd in het jaar 1889. Op donderdag 30 mei van dat jaar kwam, om 8 uur 's avonds, een aantal katholieke studenten in het ‘Haagsche Koffiehuis’ aan het Vredenburg te Utrecht bijeen. Hun stond toen voor ogen de oprichting van een ‘Leesvereniging’. De bijeenkomst stond onder de leiding van Jhr. Mr. Jan Willem Marie Bosch (1860–1941), in 1893 geadeld en vanaf dat moment gemachtigd het daarbij verleende toevoegsel Van Oud-Amelisweerd achter zijn familienaam te dragen. Hij zou in de beginjaren van Veritas, van 1889 tot in 1897, onafgebroken de enige praeses

zijn. Daarmee was ten behoeve van een bescheiden aantal studenten een bij uitstek katholiek leesgezelschap tot stand gekomen. Korte tijd later, op 8 november 1889, kwam uit de pas opgerichte leesclub een heuse studentenvereniging voort, genaamd ‘Collegium Studiosorum Veritas’. En onder de zinspreuk *Deus Scientiarum Dominus* [God als Heer van de Wetenschappen], wist deze corporatie zich van een profiel en de nodige ambitie te verzekeren.

In de loop van de twintigste eeuw is Veritas meer dan eens geëvolueerd tot de vaak grootste en soms zelfs beste studentenvereniging te Utrecht. Decennia lang heeft deze vereniging bijna ontelbaar vele Brabanders en Limburgers binnen haar gelederen zien aanschuiven. Haar leden werden en worden Veritijnen genoemd. De hier en daar in het boek opduikende benaming ‘Veritassers’ is gelukkig maar tijdelijk in gebruik geweest; zij verdient geen schoonheidsprijs. Veritijnen waren er, om met alle eigenheid er voor elkaar te zijn en dusdoende ‘iets van kwaliteit van leven’ aan elkaar door te geven.

In tien duidelijk onderscheiden hoofdstukken komt omstandig het reilen en zeilen van Veritas aan bod. Ook is er uitvoerige aandacht voor idealen, ambities en tradities. Tot de voorgeschiedenis van de studentenvereniging rekent Willemsen in elk geval de katholieke emancipatie vanaf de negentiende eeuw. Het zogeheten bijzonder onderwijs gold toen – van de bewaarschool tot en met de universiteit – als ‘antidotum’. Dat de priester-

pol
190:
188:
reg
de l
noc
fen
hei
C.V
jaan
tas)
toe
twi
raa
kat
186
'hec
vrij
ho
ver
sch
bar
'my
dar
blij
iet
on
18
tas
ve
ho
eer
te.
van
eer
stu
eig
en
ple
(de
iee

politicus Herman Schaepman (1844-1903) als lid van de Tweede Kamer in 1882 een motie indiende, waarin de regering met nadruk werd verzocht de Utrechtse universiteit op grond van nodig geachte bezuinigingen op te heffen (p. 28), mag een pikante bijzonderheid heten. Dat de Utrechtse wijsgeer C.W. Opzoomer (1821-1892) in het jaar 1889 (het stichtingsjaar van Veritas), met emeritaat ging, mag als louter toeval worden opgevat. Opzoomer had twintig jaar eerder als Utrechts hoogleeraar de brochure *Een woord tot mijne katholieke landgenooten* (Amsterdam 1869) doen uitgaan. Hij gold als een 'heersersnatuur' en liet 'luidruchtig, vrijpostig en al te onstuimig' van zich horen.¹ Ook werd hij niet moe te blijven benadrukken dat er in de wetenschap steeds opnieuw naar de openbare waarheid moest worden gezocht; 'mystiekerij' was uit den boze. Meer dan eens liet hij persoonlijke afkeer blijken van bijzonder onderwijs, jezuiteten, ultramontanisme en pauselijke onfeilbaarheid (p. 44).

Meer dan een halve eeuw was Veritas in beginsel en in praktijk een actieve rooms-katholieke vereniging. Deze hoedanigheid gaf haar te Utrecht in eerste instantie een soort *status aparte*. Zij ontwikkelde zich ten overstaan van de universitaire gemeenschap tot een roomse, niet meer weg te denken studentengezelligheidsvereniging, met eigen mores, jargon, insignes, rituelen en paraferalia, bijvoorbeeld bij de plechtige installatie van nieuwe leden (de zogeheten *installandi*). Maar niet iedereen in de roomse sector was ge-

lukkig met deze ontwikkeling, want de praktijk van allerlei gebruiken werd meer dan eens geassocieerd met een 'roomse patronaats sfeer' (p. 65). Al rond 1900 waren er Veritijnen die 'het eeuwige gelamenteer' over achterstelling van het katholieke volksdeel spuugzat waren. Tijdens de viering van het tweede lustrum (mei 1899) kwam Herman Schaepman, in eigen persoon en met de blik op de recente historie van de vereniging, de Veritijnen beïnvloeden. Als feestredenaar riep hij zijn toehoorders op onderscheid te willen maken tussen 'leeren' en 'studeeren'. Veritijnen moesten zich op de studie concentreren, want er was behoefte aan 'katholieke wetenschappers': 'leeren is iets aannemen op gezag', maar 'studeeren is zelfstandig onderzoeken en vervolgens schiften'. Met deze feestrede wenste Schaepman nog een onderscheid in acht te nemen: niet zozeer aandacht voor 'achterstelling', maar veeleer aandacht voor 'achterstand'. (p. 69) De Nijmeegse HBS-leraar M.A.P.C. Poelhekke (1864-1925) zou in zijn brochure *Het te-kort der katholieken in de wetenschap* (Nijmegen 1900) de 'enorme achterstand' ook cijfermatig aantonen (p. 72-73).

Aan de katholiciteit van Veritas en van de verschillende generaties Veritijnen heeft de auteur de nodige aandacht besteed. Decennia lang - zeker tot eind jaren vijftig van de vorige eeuw - werd de vereniging direct geassocieerd met rooms-katholicisme. Het bestaansrecht van Veritas was aanvankelijk verankerd in de eigen geloofsovertuiging en in het onderzoek onder Gods

leiding naar wetenschappelijke waarheid. Maar al spoedig was er juist bij de 'R.K. Studentenvereniging Veritas' behoefte aan méér inhoud en méér gezelligheid. Als vereniging kon zij tijdens discussieavonden levensbeschouwelijke vragen aan bod laten komen. Na de discussie kwam het gezelligheidsaspect aan bod in de vorm van napraten en onder het genot van een goed glas.

Al in de compact geschreven 'Inleiding' karakteriseert de auteur de bijna ondergang in de jaren 1960–1970. Zoals zoveel andere studentenverenigingen in en buiten Utrecht voerde ook Veritas 'een kwijnend bestaan'. Maar begin jaren 1980 deed zich een opmerkelijke kentering voor. Studentenverenigingen trokken weer belangstelling en er kwam zelfs een corporalisering van het verenigingsleven tevoorschijn: 'een opmerkelijke metamorfose'. Hoofdstuk 7 beschrijft uitvoerig het einde van Veritas als katholieke studentenvereniging in de periode 1959–1970. Ondanks verwoede pogingen van progressieve priester-intellectuelen, onder meer Kees Kwant, de gebroeders Han en Herman Fortmann, Nico Luypen, studentenpastor Nico Vendrik en moderator Hans Weterman, om de zich aandienende moderniteit in alle openheid tegemoet te treden, kwam de Nederlandse kerkprovincie in beweging en opspraak. Het verschil tussen 'de leer' en 'het leven' of tussen 'kerkelijk' en 'werkelijk' – in het laatste alternatief vormt het verschil slechts één letter – werd steeds groter. In hoofdstuk 8 wordt uitvoerig aandacht besteed aan de 'verankerde en veranderende

identiteit' van Veritas. In beide hoofdstukken zijn grote stukken van in 2016–2017 afgenomen interviews van individuele toenmalige studenten, als ooggetuigen, woordelijk in de tekst opgenomen. De uitvoerige citaten bieden soms meer duidelijkheid dan allerlei uitlatingen over en interpretaties van contemporaine denkers, dichters en schrijvers. Na ampele discussies weigerde de ledenvergadering van Veritas in 1965 nog langer een moderator te accepteren (p. 253 en 307).

Ten aanzien van het wonderlijke *revival* van Utrechtse verenigingen verklaart de auteur niet uit te sluiten dat Veritas als vereniging uiteindelijk kon blijven bestaan, omdat zij voor een onderbouwning van de eigen identiteit 'zo sterk regionaal gebonden' was gebleven. Maar Veritas kon voor een ideële onderbouwning van de ooit manifeste katholiciteit niet meer terugvallen op 'de levensbeschouwelijke basis van het katholicisme' (p. 335) en dit gegeven bleek aannemelijk, nu roomse saamhorigheid en gezelligheid weer 'zuidelijke' karaktertrekken vertoonden. Het steeds meer gedeconfessionaliseerde Veritas kon blijven bestaan. Sterker nog, de vereniging liet zich steeds minder door de Heilige Geest leiden en steeds meer door de Tijdgeest. Er kwamen talrijke veranderingen die zich als aanpassingen aandienden.

Dit lijvige boek van Cees Willemsen mag er zeker zijn, al zal hier en daar nader en vergelijkend onderzoek kunnen leiden tot nuanceringen en bijstellingen. Opmerkelijk dat de auteur het

geloof
wil bl
graaf
'Gem
para
'De
lette
kriti
dat
gem
aan
maa
eus
toev
'hun
482)
het
wor
tas
'een
voo
een
lan
lerl
pla
en
eer
in
var
lee
de
'De
ge
ho
zic
ler
is
ve

Veritas. In beide hoofd-
grote stukken van in-
nomen interviews van
malige studenten, als
oordelijk in de tekst op-
voerige citaten bieden
delijkheid dan allerlei
en interpretaties van
denkers, dichters en
mpele discussies wei-
rgadering van Veritas
r een moderator te ac-
n 307).

van het wonderlijke
tse verenigingen ver-
niet uit te sluiten dat
ging uiteindelijk kon
mdat zij voor een on-
le eigen identiteit 'zo
ebonden' was geble-
kon voor een ideële
n de ooit manifeste
neer terugvallen op
relijke basis van het
(35) en dit gegeven
nu roomse saam-
ligheid weer 'zuide-
en vertoonden. Het
onfessionaliseerde
n bestaan. Sterker
niet zich steeds min-
e Geest leiden en
Tijdgeest. Er kwa-
ringen die zich als
nden.

Cees Willemsen
zal hier en daar
onderzoek kun-
eringen en bijstel-
dat de auteur het

geloof in gemeenschap (*communitas*)
wil blijven uitdragen. De eerste para-
graaf kent als titel maar één woord:
'Gemeenschap' (p. 14); de allerlaatste
paragraaf (p. 482-483) draagt als titel
'De gemeenschap is heilig': een niet
letterlijk te nemen uitspraak. Maar de
kritische kanttekening van de auteur
dat Veritas 'vooral een verzameling
gemeenschapjes' is geworden verdient
aandacht. De vereniging erkent geen
maatschappelijk, laat staan een religi-
eus ideaal meer. Zij wenst de aan haar
toevertrouwde studenten te helpen bij
'hun loopbaan op weg naar de top' (p.
482). Daarmee wordt impliciet erkend
hetgeen elders in het boek expliciet
wordt toegegeven: dat het oude Veri-
tas zich allengs heeft ontwikkeld tot
'een faciliterende organisatie' (p. 254);
voor hedendaagse Veritijnen staat
een steeds vaker 'veranderend studie-
landschap' ter beschikking, waar al-
lerlei 'carrièregerelateerde' activiteiten
plaatsvinden.

Tussen de 'leesvereniging' (1889)
en 'een carrièrebank online' (2015) ligt
een wereld van verschil. Ook geeft de
in het boek opgenomen kleurenfoto
van de aan tien Veritijnen in 1964 ver-
leende audiëntie bij paus Paulus VI te
denken (p. 309). De auteur stelt vast:
'De roomse religie is voor de jongste
generaties [Veritijnen] zelfs achter de
horizon verdwenen, laat staan dat men
zich op de restanten ervan nog zou wil-
len of kunnen oriënteren' (p. 15). Het
is goed dat dit lees- én kijkboek kon
verschijnen.

Cees WILLEMSSEN, *Aeterna Veritas*.
Studentenvereniging Veritas
tussen Rome en Utrecht 1889-2014,
Stichting De Plantage Utrecht,
Utrecht, 2018, 608 blz., 45 euro,
geïllustreerd, ISBN 9789077030417.

¹ Deze kwalificaties zijn
ontleend aan L.J. Rogier,
'Robert Fruins verhouding
tot Opzomer, in: idem,
Terugblik en uitzicht, deel II
(Hilversum-Antwerpen, 1965),
p. 275-288, speciaal 275-276.